

Konkurransesutsettingen ødelegger konkurransen

Debatt

Kristin Reichborn-Kjennerud,

Forsker II ved,
Arbeidsforsknings-
instituttet, OsloMet

de fleste deler av offentlig sektor blir oppgaver lyst ut gjennom konkurranser. Det gjelder for NAV, for hjemmetjenesten, for forskere og for kultur og kunstfeltet. Enorme mengder tid brukes til å produsere søknader og avslå søknader. I effektivitetens navn. Under påskudd at dette sparer skattebetalerne for penger, men gjør det egentlig det?

Hvor mye lønnskostnader går med på å skrive og behandle søknader? Har noen lagt sammen disse samlede lønnskostnadene og tenkt «Hm, hva ville vi kunne fått for disse pengene hvis vi delte ut penger på andre måter»? Det kan virke som konkurranser har skapt mer byråkrati i mange sektorer fordi veldig mye administrasjon brukes på å skrive og behandle søknader.

Fører til mindre konkurranse

Modernisering av offentlig sektor (eller New Public Management) kom til Norge i 1980-årene og tok fart utover 1990-årene. Denne moderniseringsbølgen har som kjerneidé at offentlig sektor skal drives mer som privat sektor. Det innebærer en oppsplitting av statens oppgaver. For eksempel skal ikke de som utfører oppgaver, jobbe i samme organisasjon som de som bestiller oppgaver. Dermed blir offentlige ansatte i større grad innkjøpere.

Oppgaver som skal utføres, må konkurranseutsettes. I slike prosesser er det regler for hvordan innkjøpene skal foregå, altså gjennom anskaffelsesregelverket og rammeavtaler.

Konkurransesutsetting har i enkelte markeder ført til mindre konkurranse fordi store aktører som oftest vinner konkurransene, og det til slutt bare blir en håndfull store aktører igjen på markedet. Matmarkedet i Norge er ett eksempel. Offentlige organisasjoner skriver rammeavtaler med leverandører som må levere varer og tjenester i hele landet. Det utelukker små, mellomstore og lokale bedrifter. Dette er også et problem for hotell, blomsterhandel og en rekke andre varer og tjenester.

Som Ebba Boye så treffende skrev i Klassekampen i august: "Markedet skapes av lover og regler, og i dag er disse reglene ofte utformet for enkelte næringsinteresser." Det er reglene som bestemmer hvordan markedet fungerer og hva som blir lønnsomt.

Monopoltilstander

Praksisen med rammeavtaler kan være et eksempel på hvordan regelverk kan fungere mot sin hensikt. Konkurransen om å vinne rammeavtaler dreier seg i realiteten om en eksklusiv rett til å få levere varene eller tjenestene rammeavtalen omfatter, i hele den perioden rammeavtalen varer.

Varehandel i Norge har endret seg mye siden ekspeditrisene veide opp mel og pakket røkt fisk i en kolonialbutikk i Oslo i 1953.
Foto: NTB/Scanpix

Hvor mye lønnskostnader går med på å skrive og behandle søknader?

Det fører til at en rekke matproduserende kommuner ikke får kjøpt lokal mat. I stedet for å kjøpe kortreist mat må de kjøpe mat som de må få fraktet langveisfra fra leverandører de har bundet seg til i kanskje fem år, ofte i interkommunale innkjøpssamarbeid.

Andre rare utslag gjelder reiser. Å bo på et uavhengig hotell i Bergen som ansetter folk på arbeidstrening og som bare serverer lokal mat, er ifølge regelverket ikke tillatt hvis organisasjonen du jobber for har rammeavtale med et kjedehotell. Da kan du, som ansatt, ikke bo på dette uavhengige hotellet selv om det er billigere. Hvordan sparer offentlig sektor penger av det? Hvordan kan egentlig denne «konkurransen» legitimeres gjennom en argumentasjon om at man sparer penger for offentlig sektor?

Konkurransesutsetting

I samfunnsfaglig forskning fordeles pengene gjennom konkurranse der ofte kun 2-3 prosent til slutt får tildelt midler. De resterende 98 prosent av forskerteamene har da brukt enorme ressurser på å produsere søknader og tilsvarende mange har vurdert disse søknadene på andre siden av bordet. Et internasjonalt fagråd har konkludert med at Forskningsrådet også bør prøve ut andre måter å dele ut penger på, ta større risiko og heller gi rom for å prøve og feile.

Det som en gang ble kalt New Public Management, er ikke så nytt lenger. Det har blitt en ideologi som gjennomsyrrer alt i offentlig sektor - og alle sektorer i samfunnet. Prinsippet bak denne metoden, som liksom skal fungere på alle områder, er at konkurranse skal tvinge frem de beste kandidatene til å gjøre jobben på en mest mulig effektiv og økonomisk måte. Men spørsmålet er om konkurranseutsetting produserer de beste løsningene i alle bransjer og på alle områder, eller om dette systemet enkelte ganger fører til mindre gode og mindre innovative løsninger. Dette bør evalueres.

Manglende grobunn for innovasjon

Det er også et spørsmål om hvor godt konkurranseutsetting går overens med FNs bærekraftsmål, hvis det offentlige legger til rette for at de store selskapene kan fortsette å vokse. Ved å være store kan de påvirke hvordan regelverket blir utformet og sette inn store ressurser på å vinne konkurranser. Slik skapes konkurranseregler som motvirker reell konkurranse og ikke gir grobunn for innovasjon, fordi det blir vanskelig å være liten og skalere opp.

Den gode nyheten er at hvis vi får øynene opp for at konkurransen ikke er rettferdig, kan vi også gjøre noe med det. Vi kan endre reguleringene og legge bedre til rette for at mindre selskaper kan overleve konkurransen. Vi kan dempe holdningen til at sterk vekst og store selskaper er det eneste saliggjørende. Og vi kan kanskje komme et skritt nærmere en bærekraftig økonomi. Dette bør spesielt offentlig sektor ta ansvar for.